

Kisebbségpolitika. - a gyakorló politikus szemével

Tabajdi Csaba: Az önazonosság labirintusa. A magyar kül- és kisebbségpolitika rendszerváltása. CP Stúdió Bt., Budapest, 1998. 757 p.

Amint ez kiderül Balogh András és a szerző előszavából és bevezetőjéből, a vaskos kötet Tabajdi Csaba 1985-1998 között készült munkáinak válogatása, mintegy száz tanulmány, cikk, interjú, emlékbeszéd és egyéb műfajú közlés. Ami őket összefűzi, az a szerző tevékenysége és működési területe ezekben az években: a magyar külpolitika kérdései, illetve a kisebbségek - vagyis mind a hazán kívül élő magyarok, mind a hazán belüli nem magyarok - problematikája. Minden írással kapcsolatban megismerjük keletkezésük körülményeit, így azt is, ha társszerzővel készült.

Mintegy száz írásról van szó - reménytelen volna bármiféle tartalmi ismertetés. A szerző azzal segíti elő a kötet áttekintését, hogy az írásokat 11 nagyobb csoportba sorolja, ezeken belül többnyire a megjelenés időrendjében. Az első csoport természetesen a magyar külpolitika; a második a kulturális külkapcsolatok kérdése és a magyar kultúra nemzetközi bemutatásának esélyei. A következő a nemzeti identitás kérdésköréhez kapcsolódik; a negyedik a nemzeti kisebbségek szociokulturális jellemzőit tárgyalja. A legtöbb írást az ötödik és a hatodik csoport tartalmazza: ezek a nemzetközi kisebbségvédelem, illetve a határokon túli magyarok jogvédelmének a problematikáját vizsgálják. A következő téma a határokon túli magyarság polgárosodása, és hogy mit tehet a magyar állam annak érdekében a gazdasági kapcsolatok terén. A nyolcadik csoport a kisebbségi autonómia, önszerveződés kérdéseit tárgyalja, valamint az egyházak ebben játszott szerepét. A kilencedik téma egy írásra szorítkozik, amely a határokon túli magyarok érdekében az 1998-as időszakban kifejtett kormányzati munka mérlegét vonja meg. A tizedik téma alapvetően más területre vezet: a hazai kisebbségek, ezen belül is kiemelten a cigányok problémái. Az utolsó rész a némileg lírai „A kisebbségbarát környezetért és a különbözős méltóságáért és jogáért” címet viseli. A kötetben jó néhány írás utal Tabajdi személyes fejlődésére, gyermekkorára, kiskunfélegyházi iskolájára.

Lehetséges persze más felosztás is: az időrend alapján. Tehát egyrészt azok az írások, amelyek a rendszerváltás előtt vagy alatt születtek, másrészt azok, amelyek az MSZP ellenzéki szereplésének korából valók, és végül azok, amelyekben Tabajdi Csaba mint államtitkár hivatalból foglalkozik a kisebbségi ügyvel. Ezekben, noha zömmel a hazánkon kívüli kárpát-medencei magyar kisebbségekről esik szó, mint láthattuk, egy rész jut a hazai kisebbségekre is. A három korszak nem oszlik meg egyenletesen: viszonylag kevesebb az első két korszakból származó írás, a könyv közel fele 1994-98-ban keletkezett.

Jelent-e különbségeket ez az időbeli megoszlás? Az első időszakra vonatkozóan nyilvánvalóan kötelező volt az akkori frazeológia használata (melyikünk nem használta ezt akkor ugyanígy?!). Természetesen vannak különbségek aközött is, amikor a szerző saját maga vagy pártja nevében beszél, s amikor már kormányférfiúként nyilatkozik. De a lényeges mondanivaló szempontjából a három szakasz között nincs semmiféle érdemi különbség. Nemcsak a téma mindig ugyanaz nagyjából, hanem a megközelítés, a kifejtés is hasonló, anélkül, hogy az elkerülhetetlennél több lenne az ismétlődés. Tabajdi a külpolitikai témánál is a szomszéd országok magyar kisebbségének ebben játszott szerepét elemzi, és a kisebbségi vonatkozásokban is felmutatja a külpolitika korlátait és fogódzóit. Nem hagy kétséget afelől, hogy szívügye a külföldi magyarok nemzeti tudatának megtartása, még a Nyugaton élők esetében is, ahol ez a szóránnyhelyzet miatt sokkal nehezebb, és nem is mindig kapcsolódik már a magyar nyelv ismeretéhez.

Akár a hazai nem magyar, akár a külföldi magyar kisebbségekről van szó, Tabajdi Csaba nem hagy kétséget afelől, hogy nehéz problémákkal kell szembenézni. Csak egyetérteni lehet

azzal a megállapításával, hogy a kisebbségi kérdés végleges megoldása illúzió, azon állandóan dolgozni kell.

Tabajdi Csaba többször érinti az autonómia, a kollektív jogok kérdését, azzal összefüggésben, hogy a szomszédos országokban, de még Nyugaton is az váltja ki a legnagyobb ellenérzést. Fogalmi tisztázást sürget, mert az elősegíthetné a problémák megoldását vagy legalábbis kezelését. Többször idézi a dél-tiroli német autonómia példáját mint bizonyítékot arra, hogy így is lehet kezelni a kérdést. Arra is több ízben kitér, hogy Magyarország világosan egyértelművé tette, nincsenek revíziós szándékai, de ezt, úgy látszik, nem lehet elégszer ismételni.

Egyet kell értenünk a szerzővel, amikor kifejti, hogy a mai magyarországi nemzetiségek helyzete nem vethető össze a szomszéd országokbeli magyar kisebbségekével, hiszen nagyságrendi különbségekről van szó-egyedül a hazai cigányságé lenne összevethető valamelyest. A magyar kormány a maga részéről a magyarországi kisebbségeknek minden lehetséges előnyt megad az önkormányzat, a kollektív jogok vonatkozásában. Feladatának tartja a ténylegesen előrehaladott asszimiláció lehetőség szerinti visszafordítását vagy legalábbis lassítását. Ezzel kapcsolatban Tabajdi emlékezetes sorokat ír le az előítéletekről, a nemzeti radikalizmusról és káros következményeiről. De itt is, mint sok egyéb kérdésben, óv az egyoldalúságtól, a szélsőséges megítélésektől. Többször hangsúlyozza az egyházak pozitív szerepét a nemzeti identitás megőrzésében. Ilyenkor mintha valahonnan korai ifjúságából merülne fel veretes kálvinista zsoltárok emléke.

Tabajdi előszavában az egész kérdéskört labirintushoz hasonlítja, és teljes joggal. Úgy véli, talán ez a kötet némiképp Ariadné fonalaként szolgálhat majd. De éppen a használhatóság érdekében esetleg nem ártott volna néhány, az egyes írásokban gyakran emlegetett alapvető szöveg (alapszerződések, Európa tanácsi ajánlások stb.) beemelése a kötetbe. A terjedelmet nem növelte volna lényegesen, viszont kétségkívül segítené a kötet használhatóságát.

Utószavában Bodor Pál vázolja fel Tabajdi Csaba világát és saját véleményét a szerzőről; de a borítón fakszimilében közölt Sütő András-írás ugyancsak nagy elismeréssel szól a kötet szerzőjéről-nyilván okkal. Tabajdi Csaba pályája az utóbbi évtizedek magyar közéleti problematikájának bonyolultságát is példázza. Következetes magatartása a kisebbségi ügyben mindenképpen rokonszenvéssé teszi személyét, ami a könyv értékelésében is szerepet játszik.

Niederhauser Emil